

A-002565/17-74

Mjia
2. ~~září~~ 1974

Odbor 17

Výtisk č. 42

Souhrnná informace rozvědky

K současné situaci a perspektivám KBSE

Pluhai

Za správnost:

pplk. J. ZAJÍC, v.r.

Počet listů: 8

archiv bezpečnostních složek

Informace rozvědky č. 24

K současné situaci a perspektivám KBSE

Zpráva charakterizuje současnou atmosféru ženevských jednání 2. fáze KBSE po jejich obnovení, rozebírá závěry zářijových porad NATO a EHS, které určily taktiku Západu pro další průběh 2. etapy a s přihlédnutím k jeho cílům v jednotlivých bodech agendy KBSE nastiňuje její perspektivy.

2. září zčásti a 9. září t.r. již v plném rozsahu byla opět obnovena práce 2. fáze KBSE v Ženevě. Názory na nynější situaci ženevských jednání 35 zemí se rozcházejí. Zatímco ZSS a řada dalších účastníků celoevropské konference (jmenovitě neutrálové a neangažované státy) podtrhují pozitivní výsledky a mezinárodní přínos jejího dosavadního průběhu a označují je za vcelku solidní základ pro další pokračování činnosti pracovních orgánů KBSE v konstruktivním duchu, **skýtající** předpoklad úspěšného dokončení 2. fáze v nejkratší možné době a tím i brzkého zdárného dovršení celé KBSE, v hodnoceních západních zahraničně-politických kruhů a sdělovacích prostředků, orientovaných na NATO a EHS - i když také mezi nimi je patrná diferenciace - se dále zrcadlí do značné míry prvky a tendence opačného charakteru. Ačkoliv jednání byla znovuzahájena prakticky zcela nedávno, již se znovu poukazuje na jejich údajnou stagnaci a vyslovují se pochybnosti o možnosti uzavřít 2. etapu KBSE ještě do konce tohoto roku. Opět se objevují "argumenty" o údajné "nepružnosti, neústupnosti a neochotě" ZSS modifikovat podstatněji, pod negociačním tlakem Západu, své principiální pozice v klíčových vojenských aspektech evropské bezpečnosti a otázkách kontaktů a informací. Rezervovaným postojem se mezi západními účastníky vyznačuje zejména vystupování delegací Velké Británie, Holandska a Belgie, zatímco přístup dalších západních delegací k řešení problémů agendy KBSE je o něco kooperativnější.

Souběžně s obnovením pokračování ženevských jednání se konaly důležité porady EHS (9. - 10. 9. v Paříži) a NATO (13. 9. v Bruselu), na nichž byla stanovena taktická linie dalšího postupu a orientace členských států těchto uskupení v dalším průběhu 2. fáze KBSE.

Pokud jde o EHS, zasedání Davignonova výboru sice naznačilo údajný zájem západoevropských vlád o urychlené ukončení 2. etapy KBSE, konkrétní dohodnuté zásady dalšího postupu Devítky v Ženevě však tento rys postoje EHS přinejmenším značně problematizují. Země Společného trhu se totiž v Paříži rozhodly vést svůj nápor po letní přestávce především ve směru 3. bodu agendy KBSE, neboť podle jejich předpokladu lze v humanitně-kulturní oblasti nejlépe dlouhodobě a systematicky ideově působit na nejširší vrstvy obyvatelstva ZSS. Kruhy EHS spekulují v této souvislosti s premisou, podle níž kulturní fronta zůstává slabinou ZSS a lze v ní vždy nalézt osobnosti, využitelné pro zájmy a cíle Západu. Státy EHS trvají přitom na projednání všech otázek programu KBSE v plné šíři se snahou prosadit hlavní myšlenky a požadavky svých návrhů, i když - zvláště ve 3. bodě - připravují k předložení některé jejich modifikace, vyznačující se však jen přijatelnějšími formulacemi při zachování původní podstaty. Podle názoru západních expertů nelze z této podstaty slevovat, protože dosažení ústupky ZSS v oblasti 3. koše zatím prakticky nijak nezasáhly jejich společenskou strukturu a její vývoj.

Také časová orientace Devítky nese svědčí o serióznosti ochoty jejich členů pracovat v konstruktivním duchu v zájmu urychleného dokončení 2. fáze. EHS je proti jejímu časovému limitování a odmítá "jednat pod tlakem času", argumentujíc početností a složitostí dosud otevřených problémů. Západoevropským partnerům se údajně podařilo ovlivnit i stanovisko USA v tom, že ve 2. fázi KBSE je nutno pokračovat "trpělivě a bez chvatu".

Ve vztahu k zásadním politickým otázkám, jako je termín a úroveň 3. etapy KBSE a další opatření po ní, nezaujal Davignonův výbor vyhraněnější stanovisko - mají se stát předmětem

podrobného projednání v rámci EHS až koncem tohoto roku na základě výsledků 2. fáze. Avšak i zde se Devítka předběžně orientuje spíše na vzdálenější datum svolání závěrečného jednání KBSE, - dokonce duben až červen 1975 za předpokladu uzavření ženevské etapy konference v lednu - únoru příštího roku. Je zřejmé, že zmíněných otázek hodlá Západ nadále - a eventuálně ještě zvýšenou měrou - využívat jako nástroje své negociační taktiky k vy-máhání konkrétních ústupků ZSS. Uvedenou časovou orientaci zdůvodňují kruhy EHS také tím, že nevyšší úroveň 3. etapy KBSE si předem vyžádá navázání užších vzájemných kontaktů mezi novým prezidentem USA FORDem a státníky evropských mocností (včetně SSSR), při nichž by byl dohodnut s potřebným předstihem i její termín.

Pokud jde o otázku stálého orgánu a další kroky po skončení KBSE, převládá v EHS mínění, že ho není třeba, neboť by se mohl časem rozrůst v širší aparát: minimálně bude prý vhodné vyčkat alespoň 2 roky pro získání přehledu o perspektivách realizace závěrů KBSE, jejíž výsledky podle soudu EHS "nebudou valné" již proto, že usnesení konference nebudou mít charakter smluvních závazků. Za touto argumentací se skrývá odpor států Společného trhu k vybudování jakéhokoliv politického systému bezpečnosti a spolupráce v Evropě. Jde jim v první řadě o vyřešení současných problémů společenství a o vlastní politické sjednocení a vytvoření západoevropského politického a vojenského systému vedle ekonomického.

Rozšířené zasedání Stálé rady NATO (o vedoucí delegaci společenství zemí v Ženevě) při projednávání problematiky KBSE a linie taktiky paktu pro její další pokračování položilo hlavní důraz na konkrétní výsledky práce vojenské podkomise a subkomisí pro kontakty a informace. Otázky, jež NATO ze svého hlediska považuje za prioritní, zahrnuje Stálá rada pod pojem "Points Essentials" a celou tematiku KBSE rozdělila na část technickou, jež je předmětem jednání 2. fáze a politickou (termín a úroveň 3. etapy KBSE, 4. bod agendy a opatření po skončení KBSE), které si vyžádá důkladného posouzení na vládní úrovni jednotlivých zemí.

Stálá rada NATO vyjádřila - podobně jako Davignonův výbor - formální zájem na poměrně rychlém dokončení redakční práce v jednotlivých orgánech KBSE v Ženevě. USA, které doporučily orientovat se na priority (principy vztahů, vojenské aspekty, kontakty a informace), musely posléze přistoupit na stanovisko zemí EHS, dávajících přednost (viz výše uvedené jednání Davignonova výboru) podrobnému probrání všech otázek "katalogu" KBSE v plné šíři před prioritami a "trpělivému dokončení" ženevských jednání bez časového tlaku. Většina zemí byla pro dokončení převážné části práce do konce r. 1974, nebylo však dosaženo shody o tom, že to bude možné. Byl přijat návrh vázat ukončení druhé a konání třetí etapy KBSE na dosažení "konkrétních výsledků", zajímajících Západ.

V oblasti 1. bodu Rada (a jmenovitě NSR) akcentovala nutnost zakotvení formulace o možnosti změn hranic mírovými prostředky v deklaraci principů (začlenění do 1. nebo eventuálně do 4. zásady - suverénní rovnosti nebo teritoriální integrity) a závěrečných klausulí, zejména o vzájemné spojitosti všech zásad, ale především vojenské otázky, kde je aliance rozhodnuta přes nekompromisní stanoviska ZSS pokračovat v tlaku na ně a docílit alespoň jejich dílčích ústupků. Byl zde vysloven závěr, že 1. komise by mohla uzavřít svou práci do konce letošního roku.

Ve 3. bodě programu KBSE si chce NATO během nejbližších dvou měsíců učinit obraz o celé šíři možných dokumentů. Předpokládá, že ZSS budou muset zaujmout postoj ke všem jeho návrhům, které pro získání přehledu formuje do tzv. katalogů k předložení ve všech 4 subkomisích 4. komise. Tak si hodlá jednak ověřit reálnost svých jednotlivých požadavků, zvýraznit iniciativu Západu na tomto úseku a také psychologicky nátlakově působit na ZSS.

Pokud jde o tzv. politickou část problematiky KBSE, ukázala se ve Stálé radě NATO ve vztahu ke 4. bodu a dalším krokům po KBSE váhavost a difference v názorech na jednotlivé aspekty

dánského návrhu (konkrétně v otázce "zkušební období", kde některé země přece jen do jisté míry pochybují o jeho opodstatněnosti). Část západních spojenců uvažuje o možnosti kompromisu mezi návrhy Dánska a ČSSR. Projevila se zde také dohoda mezi členy EHS, že budou redakční práci ve 4. bodě brzdit až do závěru 2. fáze KBSE. Bylo rozhodnuto v zásadě se řídit návrhem Dánska, předloženým na jeho t. r.

Uvedená negociačně-taktická linie NATO a EHS se v současné době projevuje v předkládání řady návrhů v podkomisích 3. bodu. Jde o zčásti přepracované náměty, nomenklaturou zásadně obsah původně předložených textů; většinou obsahují jen formulační změny. Cílem tohoto postupu je sjednotit, "kom až jsou ZSS ochotny jít" v dané etapě jednání. Jakmile budou Západu známa stanoviska ZSS ve všech otázkách, hodlá předložit tzv. katalog sporných problémů (který se bude patrně do značné míry kryt s jeho seznamem "Points Essentials").

Posouzení dalších perspektiv a možných závěrů KBSE, především její 2. fáze, vyžaduje přihlédnout nejen k taktice druhé strany, ale též ke konkrétním cílům, jejichž dosažení sleduje.

V rámci 1. bodu programu KBSE si země EHS kladou za cíl prosazení "uspokojivé" definice dosud otevřených principů mezinárodních vztahů, přijetí takové formulace možnosti změny hranic mírovými prostředky, která by předem pevně neurčovala teritoriální a politickou situaci v Evropě, požadují, aby 10. zásada (plnění závazků, plynoucích z mezinárodního práva) držala v úvahu práva a odpovědnost 4 velmocí za "Německo jako celek a Berlín" a aby deklarace obsahovala odkaz na rovnost významu a spojitost všech principů vztahů. Podle názoru kruhů EHS si realizace těchto cílů, na niž má eminentní zájem hlavně NSR, vyšáda ještě obtížná jednání, která nelze vést pod tlakem času. Pozici EHS navíc komplikuje skutečnost, že některé západní státy pochybují např. o rovnosti všech 10. zásad (USA, Francie, Itálie).

Pokud jde o opatření k posílení důvěry a stability, uvítalo NATO poslední návrh SSSR na notifikaci vojenských cvičení

(100 km příhraniční pásmo notifikace, hlášení mnohonárodních manévrů všem a národních pouze sousedním státům) jako výraz pružnosti, nepovažuje je však ze svého hlediska za dostatečný a dále trvá na svých maximalistických požadavcích, i když nyní poněkud modifikovaných - u SSSR nemá povinnost notifikace pokrývat celou jeho evropskou oblast, ale minimálně pásmo 300-500 km podél jeho hranic s účastníky KBSE. Některé poznatky hovoří i o "ochotě" NATO přistoupit na zkrácení lhůty notifikace až na 20 dní (původně 60 dní) při hlášení cvičení od 20.000-25.000 mužů výše. Negociační pozici NATO zde narušuje vlažný postoj USA k otázce opatření k posílení důvěry a stability na KBSE (naopak jsou na nich zainteresovány na jednáních o SOSV).

V otázce nepoužití síly (návrh RSR) a mírového řešení sporů (návrh Švýcarska) bude NATO proti přijetí samostatných dokumentů s tím, že v rozmělněné formě by se jejich myšlenky mohly stát součástí deklarace principů vztahů mezi st. ty.

Také země NATO a EHS chápou nyní choulostivost situace ve Středomoří a i když je jejich přístup vázán zájmem na politicko-ekonomickém pronikání do mimoevropských středomořských států, nechtějí, aby problémy Středomoří a kyperská krize větší měrou komplikovaly další průběh KBSE. Jsou pro jejich "realistické" posouzení a odmítají podporovat poslední návrh Malty, který je svou koncepcí zaměřen proti další přítomnosti USA a SSSR v dané oblasti. Trvají však na italském návrhu dokumentu, který považují za adekvátní, ačkoliv nemá podporu USA. Za logický pokládají i zájem některých středomořských zemí (Alžírsko, Tunisko) zúčastnit se 3. fáze KBSE, eventuálně i dalších kroků po ní, mají však obavy z možných komplikací.

V bodu 2 - ve sféře obchodně-ekonomické a vědecko-technické spolupráce bylo podle hodnocení všech účastníků KBSE dosaženo v redakční práci zatím největšího pokroku a i podle mínění Západu existují dobré vyhlídky na její brzké ukončení, přestože nejvážnější sporné problémy - doložka nejvyšších výhod a reciprocita výhod a závazků - zůstávají otevřeny. EHS trvá na tom, že jednání prvé z obou otázek musí být předmětem jednání EHS se státy RVHP.

V humanitně-kulturní oblasti (3. bod) budou země EHS a NATO důrazněji prosazovat své návrhy v otázkách kontaktů (jmenovitě slučování rodin, sňatky, turistika), informací (volný přístup k informacím), ale i kulturní spolupráce, kde budou usilovat o prosazení některých opatření, jež se jim jinde nedaří prosadit ("svobodné" kontakty kulturních pracovníků apod.) a uplatňovat 3 základní kritéria: KBSE musí dojít ke konkrétním opatřením, znamenajícím určité zlepšení; musí uznat, že o humanitních otázkách, zlepšování kontaktů a výměny informací může být mezi státy jednáno bez vměšování do vnitřních záležitostí; odmítat restriktivní klausule.

Pokud jde o formu závěrečného aktu KBSE, NATO a EHS vylučují možnost podpisu deklarace principů mezistátních vztahů jako samostatného dokumentu, v čemž spatřují její nadřazování ostatním dokumentům. Kloní se k formě podpisu stručného komuniké ve 3. fázi všemi účastníky, zatímco ostatní dokumenty by tvořily svazek příloh, což by mělo zaručit jejich rovnou platnost.

V politických otázkách závěru KBSE -- termínu a úrovně 3. fáze a zejména dalších krocích po skončení KBSE není na Západě stále jasno a vyskytuje se v nich poměrně nejvíce rozporů. Promitají se zde národní, mocenské i skupinové zájmy, četné z nich konjunkturální povahy. K určité koordinaci a ujednocení stanovisek západních účastníků dojde - jak naznačila již zmíněná zasedání kompetentních orgánů NATO a EHS - teprve koncem letošního roku. Zatím budou delegace členských zemí NATO a EHS v Ženevě těchto otázek dále využívat k manévrování a jako nástroje negociačního tlaku na ZSS. Faktory, jež ovlivní jejich rozhodování pokud jde o úroveň závěru KBSE, budou ufra výalodnosti 2. etapy z jejich pohledu, individuální i konliční zájmy, trvajících na některých kruzích nepřipustit touto cestou zvýšení historického významu KBSE, mocenské vlivy, poměr sil a mezinárodně-politická situace, jmenovitě atmosféra ve sféře vztahů mezi Západem a Východem. Kladyým rysem současného vývoje je skutečnost, že i na Západě pozvolna sílí tendence ve prospěch nejvyšší úrovně 3. fáze KBSE. Termín jejího svolání bude logicky odvíjatý v první řadě na datu zakončení 2. etapy. Současný vývoj jednání KBSE v Ženevě který je charakterizován zatím minimálním pokrokem v práci jednotlivých orgánů, z něhož Západ obviňuje ZSS a novou vlnou takti-

zování a manévrování členů NATO a EHS, problematizuje reálnost jejího uzavření do konce tohoto roku.

V otázce institucionalizace výsledků KBSE půjde vývoj zřejmě cestou vzájemného střetání a působení 2 koncepcí - ZSS a neutrální, zainteresovaných na zajištění kontinuity činnosti KBSE a na druhé straně NATO a EHS, kde negativní tendence (zejména Francie, ale i USA) vedly k vypracování koncepce "zkušební doby" (2-3 leté) a limitování kroků po KBSE během ní na oblast technických opatření, směřovaných na problematiku 2. a 3. bodu, která počítá také s pozdějším využitím existujících mezinárodních organizací pro realizaci a kontrolu plnění závěrů KBSE.

Z á v ě r :

Přes relativně pokročilé stádium vývoje KBSE je zřejmé, že také její další průběh bude, s ohledem na diametrálně odlišné zájmy a cíle zúčastněných stran, které znesnadňují sbližování stanovisek v hlavních sporných problémech, komplikovaný, poznamenaný politicko-ideologickými střety a v důsledku toho pravděpodobně i vleklý. Rozhodující úlohu však bude opět hrát konstruktivní a principiální politický přístup ZSS, podporovaný - i když s výhradami a nuancemi - některými dalšími účastníky. Je třeba počítat také s působením objektivních faktorů - tlaku široké mezinárodní veřejnosti i tendence k docenění významu KBSE ve vládnoucích kruzích Západu, který již dnes nemůže - pokud by nedošlo ke zcela mimořádným a nepředvídaným událostem a zvrátům v mezinárodním vývoji - způsobit katastrofální KBSE. Ze daného poměru sil je reálné očekávat, že podobně jako mnohostranná přípravná jednání v Helsinkách a 1. fáze KBSE také její probíhající etapa přinese pozitivní, i když v některých směrech kompromisními řešeními poznamenané výsledky.